

EEN GESCHENK UIT DE HEMEL

Het lot heeft gewild, dat ik een leven lang tot de kleine mensen behoor. Lotgenoten weten wat dat betekent: voorop in de rij tijdens de gymles en in de bioscoop bidden dat er niet zo'n verschrikkelijk lange man pal voor me komt te zitten. Verder is er best mee te leven. Maar op een of andere manier heeft het er ook voor gezorgd, dat de begrippen als 'groot' en 'klein' me nogal eens door het hoofd spelen. Ik kan me er oprecht over verbazen, dat iets wat duidelijk erg klein is vanuit een ander perspectief ineens toch groot lijkt te zijn en omgekeerd. Misschien dat ik daarom ook houdt van Psalm 8, want die jongleert zorgeloos met de begrippen groot en klein, met macht en onmacht.

Psalm 8 begint groot: Jij, onze god, machtig jouw naam. Dat is de opening en ook het slot. De hele tekst zit als het ware verpakt in het bezingen van Gods machtige naam. Daar is het de dichter dus om begonnen. Het is de naam, die voor het eerst klinkt in het visioen van Mozes bij de brandende doornstruik. Die naam is het signaal op weg naar bevrijding. Bijna een geuzennaam wordt het, die je, dwars tegen alle logica in, dwars door de woestijn heen de weg wijst naar nieuwe toekomst en nieuw land. Zo machtig die naam. Onuitsprekelijk, niet te vatten. Een naam die je uit eerbied niet in de mond neemt, maar omzichtig benadert met typering als Ik-zal-er-zijn, Eeuwige. Of gewoon met JIJ. Want dat 'JIJ' heeft alle klankkleuren die die onuitsprekelijke naam voor mij kan hebben: jij, nabije, vertrouwde, lieve reisgenoot. 'JIJ' ook, om het uit te roepen of te schreeuwen: "Hoelang nog JIJ? Waar ben je, JIJ?", omdat je in je woede en wanhoop soms het gevoel hebt dat je aan het roepen bent in een naamloze diepte. Over die naam gaat Psalm 8. Machtig en onuitsprekelijk groot, soms ongrijpbaar verdampt in een goddeloze leegte.

Er is iets aan de hand met de macht van die naam. Want die schalt weliswaar als een lied door het heelal, maar blijkt als basis alleen maar te steunen op stemmen van kinderen en zuigelingen. Dat is niet het machtigste deel van de mensheid. Het is een macht zonder machtsvertoon, zonder pracht en praal, onmondig en machteloos. Een naam, te groot om uit te spreken, te klein om een vuist te kunnen maken. Of kan dat toch? Ja, zegt Psalm 8. Die onmondige, machteloze stem zal alle machten doen verstommen en het zwijgen opleggen. Wij zitten midden in een eerbetoon aan de god van de uittocht, die mensen voorgaat om de machten van deze wereld te weerstaan. Een eerbetoon en meteen ook een geloofsbelijdenis dat het onmogelijke mogelijk is; want dit tart natuurlijk ieder gevoel voor de werkelijkheid.

Dan verplaatst Psalm 8 het decor van de Uittocht naar de Schepping. Kijken naar de hemel, de maan en de sterren. De dichter van Psalm 8 voelt zich klein worden bij het aanschouwen van dat onmetelijke heelal.. Letterlijk staat er, dat hij zich 'een mensje' weet. Maar dan begint het spelen met groot en klein opnieuw. Een regel verder al blijkt dat mensje wel voor die schepping verantwoordelijk, het is hem in handen gegeven. In een paar woorden groeit hij van een nietig wezentje uit tot een imposante heerser met glorie en glans. Bijna een god.

Zo pendelt Psalm 8 voortdurend heen en weer tussen groot en klein. Dat doet de psalm als hij zingt over god, en dat doet hij ook als hij zingt over de mens. Om maar te onderstrepen, dat het waar is wat in het boek Genesis staat geschreven: de mens is geschapen naar het beeld van god. De mens is groot en klein tegelijk, net als god.

Balanceren tussen groot en klein. En steeds tegendraads, tegen onze logica in. Als het gaat over Uittocht en bevrijding, dan is het wel duidelijk. Daar staat de hele Schrift vol van: de machten van deze aarde worden telkens weer, tegen alle hoop en verwachting in, ontmaskerd en tot zwijgen gebracht. Het lijkt steeds onwaarschijnlijk, maar de Schrift blijft dat met grote hardnekkigheid beweren.

Maar hoe staat het met de Schepping? Mij helpt daarbij de tekst van Ton van der Stap die we zojuist hebben gehoord. Hij had weet van de schepping en de natuur, want hij woonde er midden in. Zijn huis bevond zich ergens buiten Kantens in de provincie Groningen. Kantens is op zichzelf al niet veel meer dan een stipje op de kaart, omgeven door andere stipjes als Middelstum en Loppersum, allemaal plaatsnamen die in onze topografielessen nooit ter sprake kwamen. In de wijde omtrek van zijn huis is er niet meer dan een uitgestrekte vlakte met grote bonken Groningse klei en in de verte een groepje bomen, waartussen zich waarschijnlijk een ander huis verscholen houdt. Een plek waar leegte en stilte de overhand hebben. Waar je je ondergedompeld weet in de natuur.

Ton van der Stap lijkt even in de schoenen te staan van de dichter van Psalm 8. Ook hij kijkt naar de hemel, de maan en de sterren. En ook hem treft de gedachte aan een god achter dat alles. Maar die

gedachte wijst hij meteen af. Het is een verleiding, een bekering. Het is te veel. Het verhindert hem goed te kijken naar de natuur. Hij lijkt te zeggen: kijk eerst maar naar wat je ook werkelijk kunt zien. Laat dat maar eens goed tot je doordringen. De rijkdom en onvoorspelbaarheid van de natuur. Verbaas je over haar eigenzinnige kracht. Hoe zelfs in onze dagen, nu we toch eigenlijk gewoon alles in handen hebben, ons hele luchtruim ontregeld kan worden door een of andere vulkaan, ergens op IJsland en ineens al onze kennis en macht te kijk staat.

Of over de verwoestende kracht van de natuur, die ons regelmatig tot machteloze toeschouwer maakt. Of het jaarlijkse wonder van de gang van de seizoenen van afsterven en opbloeien. Dat hele mysterie maar even goed voor ogen krijgen. In al zijn pracht en al zijn macht. En, geheel in de stijl van Psalm 8, ook meteen in al zijn kwetsbaarheid en onmacht. Tot me door laten dringen hoe ik dagelijks omgeven ben door wonderen, die zich steeds weer met zo'n grote vanzelfsprekendheid aandienen, dat ik er meestal geen oog voor heb. Me proberen te beseffen hoe klein ik ben tegenover al dat onmetelijke, tegenover al die verborgen krachten. En, anderzijds, hoe groot ik ben, hoe groot mijn verantwoordelijk is, nu het, ook mij, in handen is gegeven. Hoe zal ik dat alles behoeden, bewaren, zodat het leven doorgaat, langer nog dan één generatie?

En god? Wat brengt Ton van der Stap ertoe om de gedachte aan een god af te wijzen als een bekering? Had niet juist hij zich het motto van Ignatius van Loyola eigen gemaakt: god zien in alle dingen? Waarom dan niet ook god zien in de schepping? Ik weet het natuurlijk ook niet. Maar het zou wel eens kunnen zijn, dat hij terugschrikt voor het woord 'machtig'. Een machtige god, die, naar zijn evenbeeld een machtige mens heeft geschapen. Een mens die kan heersen en bevelen. De geschiedenis leert tot op vandaag dat in de naam van die god dingen zijn gebeurd, waar de Schrift met geen woord over rept, integendeel, waar de Schrift zich heftig tegen te weer stelt. Misschien inderdaad maar liever stil worden. Met bewondering en verwondering. Je beseffen dat het je gegeven is. Je beseffen hoe kwetsbaar we zijn. En hier en daar in de schepping soms even iets zien van een handtekening van god. Overal zijt gij onzichtbaar geven, zingt het lied. Overal, ja dat wel, maar onzichtbaar. Eigenlijk weten we nauwelijks waar we het over hebben. Laat dat maar uitnodigen tot een eerbiedig zwijgen. En soms tot het zingen van het lied, zoals Psalm 8, waarin we de schepping bezingen als een geschenk uit de hemel. En dat we ons daar, naar vermogen, verantwoordelijk voor weten. Hoe groot of klein we ons ook voelen.

Gerard Swüste

Uit: De dagen zijn lichtreuzen; een artikel van Ton van der Stap in Hervormd Nederland van 14 maart 1998

“Op zo'n halve kilometer van het dorp loopt een lange modderige oprit naar een alleenstaande boerderij. Dat is mijn woning.

Aan iedereen die hier komt, valt iets op dat in Nederland blijkbaar een uiterst schaars goed is geworden: het is hier absoluut stil. Van het weinige verkeer over de landweg bereikt mij alleen af en toe het doffe geronk van een vrachtwagen. De enige andere geluiden komen van de wind in de bomen, van de vogels, van de uilen en egel's nachts, of van de mannetjes ree die begint te blaffen als ik hem onverwachts opschrik.

Tegen het vallen van de avond naderen ontelbare vogels mijn huis. Ze komen uit het niets naderbij en vliegen over. Kom ik uit de beslotenheid van huis en tuin naar buiten, dan verrukt mij het zien van deze naakte, arme, aan alles prijsgegeven vrijheid.

Als ik op een avond de weg af loop van het dorp naar huis, zie ik boven mij de sterrenhemel. Ik zie de maan, verschijnend en verdwijnend achter de wolken. In der windloze stilte roept nog een kieviet. Dit alles vervult me. En ineens treft me de gedachte aan een god achter dit alles, als een bekoring, een afleiding van wat er werkelijk te ervaren is. Een idee te veel, een surplus aan ideeën dat de beleving afsnijdt. Geef me de sterrenhemel en verder niets.”

PSALM 8

JIJ, onze machtige,
Hoe machtig jouw naam
Over heel de aarde!

Jij, je grootsheid klinkt als een lied
Tot hoog in de hemel.
Je macht steunt stevig op stemmen van kinderen en zuigelingen,
Dwars tegen al je belagers in;
Vijanden en mensen die zinnen op wraak
Wordt een halt toegeroepen.

Zie ik je hemel, het werk van je vingers,
De maan en de sterren, door jou op hun plaats gezet:
Wat is dan een mens, dat je aan hem denkt,
Een mensje, dat je je om hem bekommert?
Bijna een god maakte jij de mens,
Omkranst met glans en glorie;
Je maakte hem meester van het werk van je handen,
Alles legde je neer aan zijn voeten:
Schapen, runderen, alles,
Ook de dieren van het veld,
Vogels aan de hemel, vissen in de zee
Al wat zijn weg zoekt over wegen op zee.

JIJ, onze machtige,
Hoe machtig jouw naam
Over heel de aarde!